

ARKEOLOGGRUPPEN AB, RAPPORT 2017:22

ARKEOLOGISK UNDERSÖKNING,
SCHAKTNINGSÖVERVAKNING

Kungsängens kyrka

– värme och vatten

Kungsängens kyrka, Kungsängens Kyrkby,
Kungsängens socken, Upplands Bro, Uppland

Tomas Ekman

ARKEOLOGGRUPPEN AB, RAPPORT 2017:22

ARKEOLOGISK UNDERSÖKNING,
SCHAKTNINGSÖVERVAKNING

Kungsängens kyrka – värme och vatten

Kungsängens kyrka, Kungsängens Kyrkby,
Kungsängens socken, Upplands Bro, Uppland

Tomas Ekman

Lst dnr 43112-16491-2016

ARKEOLOGGRUPPEN I ÖREBRO AB
Drottninggatan 11, 702 10 Örebro
Telefon 019-609 04 10

www.arkeologgruppen.se
arkeologgruppen@arkeologgruppen.se

© 2017 Arkeologgruppen AB

Arkeologgruppen rapport 2017:22

Författare Tomas Ekman

Grafisk form Nina Balknäs@Högtorps Diverse

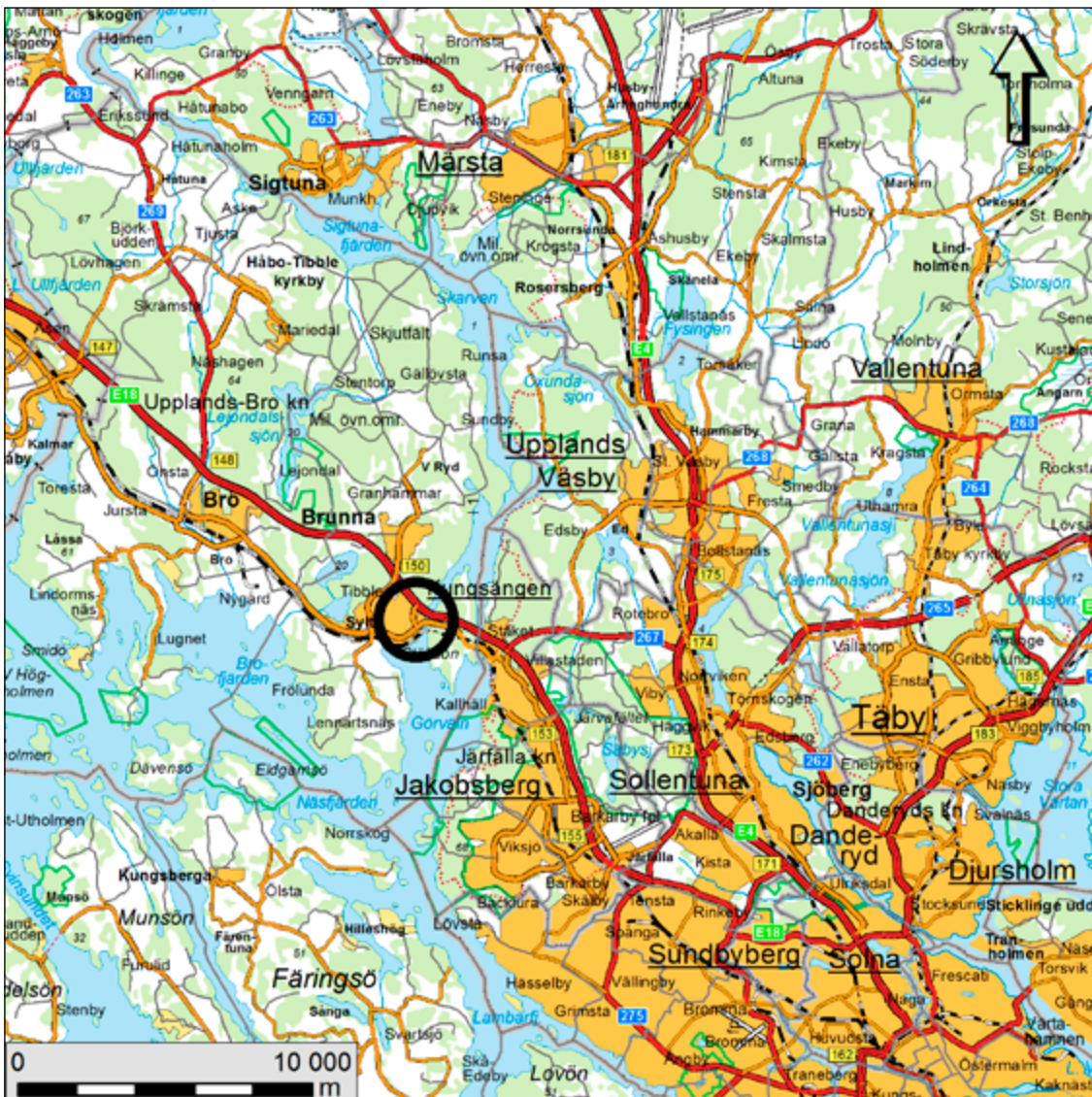
Omslagsfoto Kungsängens kyrka från nordöst.

Foto Om inte annat anges är fotografierna tagna av Arkeologgruppen AB.

Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriet Dnr R50223371_160001

Innehållsförteckning

Sammanfattning	7
Inledning	7
Bakgrund och kulturmiljö	9
Metod och genomförande.....	10
Bilagor	16
<i>Bilaga 1. Schakttabell</i>	16

Figur 1. Karta över trakten kring Kungsängens kyrka med den aktuella undersökningsplatsen markerad med en svart ring. Skala 1:250 000.

Sammanfattning

I samband med arbeten för att förbättra värme- och vattenförsörjningen till Kungsängens kyrka har schaktningsövervakningar genomförts vid flera tillfällen, mellan november 2016 och maj 2017. Arbetena omfattade ett cirka 15 meter långt schakt vid kyrkobyggnadens nordvästra hörn. I mars borrades tre borrhål för bergvärme norr och väster om kyrkan och från dessa drogs senare anslutningar till kyrkobyggnaden. I schaktet påträffades en nedgrävning för en grav som kunde ligga kvar eftersom den kom precis i schaktets bottennivå. Borrhålen visade inget anmärkningsvärt. Anslutningarna kunde förläggas till befintliga schakt och berörde därmed enbart fyllnadsmassor.

Inledning

I samband med arbeten för förbättrad värme- och vattenförsörjning vid Kungsängens kyrka har Arkeologgruppen AB utfört en schaktningsövervakning. Det gällde dels ett schakt för installationer till en mindre tillbyggnad på kyrkans norra sida, dels installation av bergvärme. Arbetet skedde under perioden november 2016 – maj 2017.

Uppdragsgivare var Länsstyrelsen i Stockholms län. Kostnadsansvariga var Svenska Kyrkan, Kungsängen – Västra Ryd församling.

Bakgrund

Kungsängen som socken- och församlingsnamn går inte längre tillbaka i tiden än till år 1967. Den snabbt växande bebyggelsen i den gamla stationsorten Kungsängen hade då kommit att inkludera kyrkan i Stockholms – Näs församling. I tidens rationella anda bytte man helt enkelt namn på såväl socken som församling. Namnet Stockholms – Näs var i sin tur ett förtydligande från slutet av 1800-talet. Innan dess hette församlingen bara Näs, i likhet med flera andra svenska orter.

Kyrkobyggnaden anlades sannolikt mot mitten av 1200-talet (Boëthius 1980:229). Den har senare genomgått flera förändringar men ändå i huvudsak behållit sin medeltida karaktär. I samband med renoveringar inne i kyrkan har den varit stängd sedan år 2016, med planerad nyinvigning i oktober 2017. Då har också en tillbyggnad gjorts på kyrkans norra sida, intill sakristian. Tillbyggnaden ska bland annat inrymma teknikrum och nya personalutrymmen.

Kyrkogården har förstörats rejält under 1900-talet. En första expansionsfas möjliggjordes av att den gamla häradsvägen fick en ny sträckning år 1882 (Tuulse 1956:158). Den passerade innan dess strax väster om kyrkan men förlades i stället öster om den gamla kyrkogården.

Figur 2. Fastighetskarta med undersökningsplatsen markerad inom en svart ruta. Skala 1:10 000.

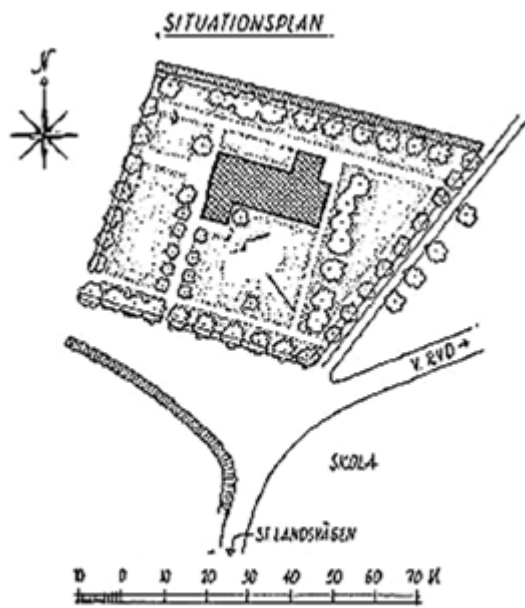

Fig. 144. Kyrkogårdsplan, 1 : 3 000. Uppm. 1950.

Figur 3. Plan över kyrkogården, upprättad år 1950 (Tuulse 1956:158).

Kyrkogården kunde förlängas åt väster och fick också ett mindre tillskott i öster. Det är denna fas som återges i figur 3, som visar en uppmätning år 1950. I modern tid har sedan kyrkogården utvidgats framförallt mot norr, men även mot väster.

Syfte

Syftet med schaktövervakningen var att under schaktningens gång kontrollera om äldre gravar, kulturlager eller andra lämningar berördes av arbetsföretaget. Eventuella lämningar skulle dokumenteras på ett vetenskapligt tillfredsställande sätt. Om mer komplicerade lämningar framkom skulle Länsstyrelsen underrättas för bedömning av vidare åtgärder.

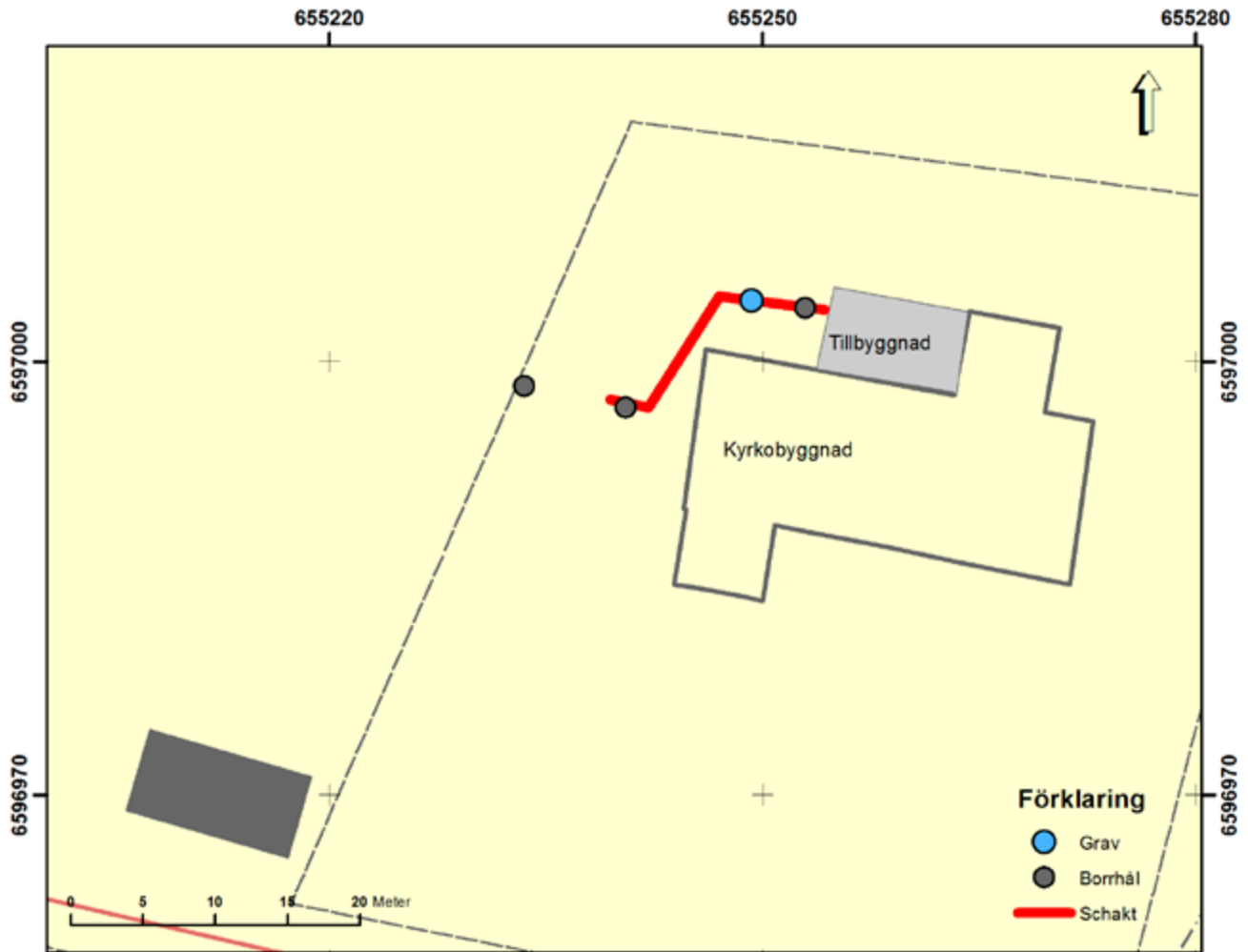
Metod

Skiktvis avbaning gjordes med maskin ned till avsett djup, 0,7–1,0 meter. Schaktkanter och -botten rensades kontinuerligt med handredskap. Inmätning gjordes med handhållen GPS och som underlag fungerade en grundkarta som användes inom projektet.

Vid borrningen av de tre hålen för bergvärme övervakades borrningen av ett av hålen. De två andra upptogs i områden som vid en tidigare schaktningsövervakning visat sig innehålla enbart fyllnadsmassor.

Genomförande

Schaktningen för anslutningar till nybyggnaden genomfördes under en dag i november 2016. Därefter dröjde det till våren 2017 innan installationen av bergvärme kunde utföras. Kontroll gjordes vid borrning av ett hål. Då borrades cirka en decimeter i taget, därefter kontrollerades massorna. Detta upprepades till dess att ett "säkert" djup nåddes, med enbart tidigare orörd lera. Övriga två hål borrades i mark som kontrollerats vid schaktövervakningen föregående år. Anslutningarna från bergvärmehålen kunde läggas i äldre kabelschakt och därför ske utan övervakning.

Figur 4. Schaktets läge samt lägen för de tre borrhålen. Skala 1:500.

Figur 5. Första skoptaget.
Start vid tillbyggnaden.

Figur 6. Graven i schaktet markerad med blått.

Resultat

I det långa schaktet påträffades en grav på cirka 0,8 meters djup. Den syntes som en avlång mörkare färgning mot den ljusbruna lera som utgjorde naturlig mark.

Den följde i stort sett schaktets riktning. I norr fortsatte färgningen in i schaktkanten. Färgningens längd kunde bedömas till något mer än 2 meter. I kanten på den södra långsidan påträffades två korroderade spikar. Inom färgningen syntes också enstaka trärester. Sammantaget tolkades dessa indikationer som en grav. Eftersom den framkom på planerat schaktdjup fick den ligga kvar utan ytterligare åtgärder.

Utvärdering av resultaten

Schaktkontrollen visade att endast en grav ytligt berördes av arbetsföretaget. Den kunde dock kvarligga utan skada. Inga andra äldre lämningar påträffades. Syftet med uppdraget kan därmed anses uppfyllt.

Referenser

Tryckta källor

Boëthius, U. 1980. *Vägvisare till kyrkorna i Stockholms län*.

Tuulse, A. 1956. Kyrkor i Bro härad. *Sveriges kyrkor*, volym 76.

Tekniska och administrativa uppgifter

Län	Stockholm
Kommun	Upplands Bro
Landskap	Uppland
Socken	Kungsängen
Fastighet	Kungsängens kyrka

Fornlämningsnummer —

Lämningstyp
Kyrka och kyrkogård

Datering
Medeltid

Typ av undersökning
Arkeologisk undersökning, schaktningsövervakning

Länsstyrelsens diarienummer
2016-05-25

Länsstyrelsens diarienummer
43112-16491-2016

Arkeologgruppens projektnummer
Ag2016_49

Projektledning	Tomas Ekman
Personal	Tomas Ekman

Undersökningstid	2016-11-04, 2017-03-27, 2017-05-16
------------------	------------------------------------

Exploateringsyta	Ca 20 m ²
------------------	----------------------

Inmätningsteknik	RTK-GPS
------------------	---------

Koordinatsystem	SWEREF 99 TM
-----------------	--------------

Höjdsystem	RH 2000
------------	---------

Arkiv

Arkivmaterial förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.

Digitalt arkiv

Digitala data förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.

Fynd

Inga fynd omhändertogs.

Bilagor

Bilaga 1. Schakttabell

Schaktnr	Längd	Bredd	Djup	Innehåll
1	15 m	0,80 m	0,7-1,0 m	Cirka 0,3 meter matjord, därunder något flammig lera. Cirka 5 meter väster om tillbyggnaden ökat inslag av fyllnadsmassor under matjorden. Efter kröken söderut på schaktet enbart fyllnadsmassor.

